

2.8. ИМЕНСКИ ОБЛИЦИ ГЛАГОЛА

2.8.1. Партиципи

Партиципи су глаголски придеви, тј. имају облик придева а значе глаголску радњу.

2.8.1.1. *nt*-партиципи

Праиндоевропски је за образовање активних партиципа од свих примарних основа изузев перфекатске (9.1.2) имао суфикс у три апофонска вида **-ent-/-ont-/-nt-*. Изворно је у падешкој промени и моцији варирао вокализам свих сегмената речи: корена, суфикса и наставка, нпр. ном. sg. м. **H₁s-ent-s* > стинд. *sán*, лат. (*ab-*)*sens*, ген. sg. *H₁s-nt-és*, > стинд. *satás*, лат. (*ab-*)*sentis*, женски род на **-iH₂* **H₁sntiH₂*: стинд. *satī*, грчки дијалекатски *ἔντες* ном. pl. м.¹⁷⁵ (Месенија) < **H₁sent-es*, *ἑάσ(σ)ᾶς* gen. sg. f. = стинд. *satyās* < *H₁snt-ieH₂-s*, иначе уопштена *o*-база: јон. *ἔων*, *ἔοντος*, *ἔουσα*, атички *ῶν*.¹⁷⁶ тако и у тематској промени: *φέρων*, *φέροντες*, стинд. *bháran*, pl. *bhárantas*,¹⁷⁷ јон.-ат. *φέρουσα*, стинд. *bhárantī* 'носећа'. У атематским *oblicima* *δούς*, *δόντος*, *γνούς*, *γνόντος*, *βάς*, *βάντος*, *θείς*, *θέντος* као и код партиципа пасивног аориста формант је само *-nt-*, испред којег се првобитно дуг вокал скратио по Osthoff-овом закону,¹⁷⁸ у партиципу сигматског аориста (тип *δείξας*, *δείξαντος*) *-vt-* је реституисано аналогијом (гласовни развој би дао **-vt-* > *-at-*).

2.8.1.2. Партицип перфекта активног

Формант је праие. **-uōs-* / *-us-*, женски род се изводио такође суфиксом *-iH₂* > гр. *-iā* од нулске базе суфикса: **ste-stH₂-uōs* > **εσταφος* > *ἑστώς*, уп. стинд. *tasthivān*;¹⁷⁹ **de-drk-us-iH₂* > *δεδορκυῖα*, уп. стинд. *dadrśuṣī*,¹⁸⁰ *ueid-uos* n. > *εἰδός*.¹⁸¹ У грчком је у интервокалском положају *-s-* давало *-h-*: од *ἀραρίσκω* мик. *a-ra-ru-wo-a* асс. sg. m. = *ἀρῶρ-oh-α*; у постмикенско доба основа је проширена са *-t-*: хом. *ἄρηρῶτα*, чиме је настала хетероклитна *s/t* промена. Корен је уједначен са основом активног перфекта, уз ретке изузетке: *εἰκώς* према *ἔοικα*, *εἰδώς* према *οἶδα*, хом. *ἴδμεν*; хом. *ἰδύῖα* показује нулску базу у женском роду, која је доцније уједначена према мушком (ат. *εἰδύῖα*).

¹⁷⁵ Уместо **ἔντες* са губитком аспирације према *ἑστί*.

¹⁷⁶ Апофонија *es-* / *s-* или контракција у атичком (али би онда нагласак био **ō̂ν*, средњи род **oū̂ν* уместо *ō̂ν*; за изостанак аспирације уп. претходну напомену).

¹⁷⁷ Уп. даље гот. *bairands* (*ai* читај [e]), стсл. *вєрѣны* (*-y* < *-ont-s*), ген. *вєрѣнѣ* (< *-ont-ja*, са преласком из атематске *nt*-промене у *jo*-основе).

¹⁷⁸ Или, по другом тумачењу, испадањем ларингала у првобитним дифтонзима **eH₁*, **eH₂*, **eH₃*.

¹⁷⁹ Са секундарним *-n*.

¹⁸⁰ Очекивало би се **δεδορκυῖα*, са нулском базом *r* > *ar*, уп. 3.1.

¹⁸¹ Истог порекла је словенски активни партицип претерита стсл. *несѣ*, ген. *несѣша* = лит. *nėšusio*, *зѣвавѣ*, f. *зѣвавѣши*, уп. у савременом језику *бивши*, прилог времена прошлог *ἵρῳασ(ши)*.

2.8.1.3. Медиопасивни партиципи на -μενος

Праие. суфикс *-mH₁no- дао је у грчком -μενο-, у индоиранском -mna- или, у варијанти -mH₁no-, -āna; у староиндијском је комбинацијом -mna- и -āna настало -māna: φερόμενος = стинд. bháramānas, авест. barəmnō.

2.8.1.4. Глаголски придеви на -τός, -τέος

Такође су наслеђени из праиндоевропског, где се изводе из нулске базе корена: *t_h-tós > гр. τατός, стинд. tatás, лат. tentus. Доцније долази до уједначења према вокализму медиопасивног перфекта: *bhidh-tós се чува као придев πιστός ‘веран’, док је глаголски придев πειστός начињен према πέπεισμαι. Партиципи нужности на -τέος грчко су новообразовање, можда на основу праие. инфинитива на *-teu-ei (дат. sg. u-основе).

2.8.2. Инфинитиви

Не може се реконструисати праиндоевропски облик инфинитива. Поједини језици самостално су развили ову категорију од окамењених падежа глаголских именица. У грчком језику у инфинитиве су се „окаменили“ углавном локативи.¹⁸²

2.8.2.1. Тематски инфинитиви на *-e(h)en

Мик. e-ke-e = ἔχε(h)εν > јон.-ат. ἔχειν (-ēn), дор., лезб. ἔχην, по пореклу асуфиксални локативи сигматске именице проширене назалним суфиксом, пие. *seǵh-e-s-en.

2.8.2.2. Атематски инфинитиви на -(e)nai

Карактеристични за јонскоатички и аркадскокипарски, нпр. *es-nai > јон.-ат. εἶναι, арк. ἦναι, тумаче се као локативи глаголских именица на -enā < -eneH₂.

2.8.2.3. Атематски инфинитиви на -men

Карактеристични за дорски и копнени еолски: *es-men > лак. ἦμεν, тес., хом. ἔμμεν, тумаче се као асуфиксални локативи глаголских именица изведених суфиксом -men (слично образовање у дативу стинд. вед. dāmane ‘дати’, уп. хом. δό-μεν).

¹⁸² У најстаријем староиндијском (ведском) срећемо се са мноштвом инфинитива, претежно дативског порекла, на -taye, -mane, -vane, -ase, -adhyai, такође на -tave од основе на -tu-, од које у функцији инфинитива долазе и други падежи: tavai, tos (gen.-abl.), и -tum (acc.); овај последњи је превладао у класичном санскриту: dā-tum ‘дати’; он одговара лат. супину на -tum (datum) и старословенском на -тъ, који се користи углавном уз глаголе кретања: **идж ловитъ** али **хоштж ловити**; словенски инфинитив на -ti је по пореклу локатив глаголске именице на -īiu (тј. именица bīt, bīti ‘суштина’ < псл. bytь f. и инфинитив *byti су пореклом иста реч, уп. и стинд. bhūti ‘постојање, благостање’, гр. φύσις) и не одговара у потпуности литавском -ti (лит. būti ‘бити’), јер словенско -i је од праие. -ei или -ī, док балтско -i претпоставља праие. -ī; у појединим словенским језицима постоје облици који му одговарају (нпр. руско бытъ).

2.8.2.4. Атематски инфинитиви на *-menai*

Карактеристични за острвски еолски, нпр. **es-menai* > лезб., хом. ἔμμεναι, δόμεναι, вероватно контаминација суфикаса *-men* (9.2.3) и *-(e)nai* (9.2.2).

2.8.2.5. Медиопасивни инфинитиви на *-sthai*

Порекло им није јасно, но вероватно је посреди опет локатив у вези са (такође нејасним) *-αι* у активу сигматског аориста.